

*Nəcəfova Vəfa Qurban qızı,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Milli Aviasiya Akademiyası
Email: necefli75@mail.ru*

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ ƏRAZİLƏRƏ İNVESTİSİYA QOYULUŞLARININ TƏHLİLİ

XX əsrin sonlarında Azərbaycan mürəkkəb tarixi dövr yaşasa da, sosial-iqtisadi və mədəni həyatında böyük təkamül yolunu inamla keçərək sabit, təhlükəsiz və müasir həyat səviyyəsini təmin etmiş dövlət kimi dünyada tanındı. Ölkənin beynəlxalq nüfuzu əhəmiyyətli dərəcədə artmış, cəmiyyətdə dövlətçilik ənənələri güclənmiş, müasir sosial-iqtisadi infrastruktur quruculuğu uğurla həyata keçirilmişdir. İqtisadi inkişafdan faydalanan yüksək maliyyə imkanları uzun illər makroiqtisadi sabitlik və artıma mühüm töhfə vermiş, təhlükəsizliyin təmini üçün güclü potensial yaratmışdır.

44 günlük Vətən müharibəsində əldə etdiyimiz qələbə nəticəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərin ölkənin ümumi iqtisadiyyatına reintegrasiyası, yeni beynəlxalq və regional nəqliyyat-logistika dəhlizlərinin imkanlarından istifadə olunması Azərbaycanın inkişafına böyük təkan verəcəkdir. Bu çərçivədə regionda təhlükəsizliyin, sabitliyin, rifahın və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın formalaşması, eləcə də iqtisadi və ticarət əlaqələrinin inkişaf etməsi Cənubi Qafqazın lider dövləti olan Azərbaycanın region iqtisadiyyatının ümumi arxitekturasının müəyyən edilməsində rolunu daha da möhkəmləndirəcəkdir.

Uğurlu sosial-iqtisadi və siyasi nailiyyətlər, milli və multikultural dəyərlər qarşıdakı illərdə Şərqlə Qərbin qovşağı olan Azərbaycanın qüdrətinin daha da artacağına əminlik yaradır. Bu imkanlar 2030-cu ilə qədər olan mərhələdə Azərbaycanın iqtisadi suverenliyinin möhkəmləndirilməsinə və müasir həyat standartlarına əsaslanan yüksək sosial rifah cəmiyyətinə malik qüdrətli dövlətə çevrilməsinə zəmanət verir. Azərbaycan dövləti ölkədə əhalinin həyat səviyyəsinin daha da artırılması üçün sosialyönümlü bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi yolunu seçmişdir.

Azərbaycanın dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafı və işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpası dövlətin diqqət mərkəzindədir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ötən ilin yekunlarına dair müşavirədə torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsinin son otuz ilin ən mühüm tarixi hadisəsi olduğunu qeyd etmişdir. Müşavirədə işğaldan azad edilən ərazilərdə quruculuq işlərinin aparılması bir daha vurğulanmışdır. Eyni zamanda, əzəli yaşayış sahələrimizdə tariximizi, mədəniyyətimizi və iqtisadiyyatımızı yenidən canlandırmaq üçün bu ərazilərə mərhələli şəkildə sektorlar üzrə investisiya qoyuluşlarının və digər sərmayələrin cəlb edilməsi qarşıya qoyulan mühüm vəzifə kimi qiymətləndirilmişdir.

İqtisadiyyat Nazirliyi bu vəzifələrlə əlaqədar işğaldan azad olan ərazilərin bərpası və inkişaf istiqamətində dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər və həmin rayonların iqtisadi potensialının ölkəyə, xüsusilə qeyri-neft sektoruna yeni, yerli və xarici investisiyaların cəlb olunmasına zəmin yaradılacağını qeyd etmişdir. Bu işlərin görülməsi zamanı dövlət vəsaitinə qənaət edilməsi və investisiyaların səmərəliliyinin artırılması məqsədilə yol-nəqliyyat, kommunal infrastruktur, ənənəvi və alternativ enerji

istehsalı, miqrasiya və meliorasiya sisteminin çəkilməsi və sair sahələr üzrə investisiya sahələri həyata keçirilməsində dövlət özəl sektor tərəfdaşlarından geniş istifadə edilməsi, iqtisadi aktivliyin təşviq edilməsi məqsədilə işğaldan azad olunmuş ərazilərə xüsusi güzəştli iqtisadi rejimin tətbiq olunması məqsədəuyğun hesab edilir. Bu işləri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmək üçün Qarabağ Dirçəliş Fondu yaradılıb. Belə ki, 2021-ci ilin dövlət büdcəsindən ayrılan 2,2 milyard manat vəsait ilə yanaşı, dövrüyyəyə cəlb olunma milli sərvət - torpaq, meşə, su, faydalı qazıntılar, əmlak və mədəni sərvətlər kapitalının həcmi - əsas fondları artırır. Bütün bunlardan səmərəli istifadə işğaldan azad olunmuş ərazilərin inkişafını təmin edəcəkdir. Vurğulamaq yerinə düşər ki, 2021-ci il Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən davamlı inkişaf üçün “Beynəlxalq Yaradıcı İqtisadiyyat” ili elan olunmuşdur. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının nümunəvi üzv dövləti olaraq, Azərbaycanın bu təşəbbüsə qoşulması işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ardıcıl iqtisadi inkişafın təmin edilməsi istiqamətində investisiyaların cəlb edilməsini daha gücləndirəcəkdir. Bunlar isə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə uğurla nail olunmasında mühüm rol oynayacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi yanında Dövlət Avtomobil Nəqliyyat Xidmətinin verdiyi məlumata görə, 30 il ərzində düşmən ərazilərimizdə nəqliyyat infrastrukturunu və avtomobil nəqliyyatını məhv etmişdir. Belə ki, 22 avtonəqliyyat müəssisəsi, 10 avtovağzal və avtostansiya kompleksi, avtonəqliyyat müəssisələrinə məxsus Ağdamda 160, Füzulidə 60, Cəbrayılda 15, Zəngilanda 40, Şuşada 90, Xocalıda 70, Qubadlıda 50, Xankəndidə 350, Kəlbəcərdə 70, Ağdərədə 30, Xocavənddə 10, ümumilikdə, 1015 ədəd nəqliyyat vəsaitləri talan edilib, yararsız hala salınmışdır. Məhv edilən nəqliyyat infrastrukturunun və maddi-texniki bazasının yenidən qurulması üçün ayrılmış investisiyalardan səmərəli istifadə vacib məsələlərdən biridir. Hazırda Prezidentin Ehtiyat Fondundan müvafiq vəsait ayrılmışdır. Füzuli-Şuşa avtomobil yolu, Bərdə-Ağdam dəmiryolunun inşasına artıq başlanmışdır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin sənaye potensialını nəzərə alsaq, Füzulidə artıq beynəlxalq hava limanının inşasına başlanmışdır. Eyni zamanda, Horadizdən Zəngilana, oradan Qubadlıya və sonra Laçına qədər yolun çəkilişinə də hazırlıq işləri görülür. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev erməni vandalizmindən danışarkən qeyd etmişdir ki, işğaldan azad edilmiş rayonlarda 300-ə yaxın kənd, 5 şəhər, 4 qəsəbə-yaşayış evləri və inzibati binalarla yanaşı, 700 tarixi-mədəni abidə, 927 kitabxana, 800 mədəniyyət mərkəzi, 85 musiqi və incəsənət məktəbi, ümumilikdə 100 000 artefaktın saxlandığı 22 muzey, 4 rəsm qalereyası, 4 kinoteatr, 2 konsert zalı məhv edilmişdir. Bunların bərpası üçün tələb olunacaq milyardlarla investisiyaları müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmək üçün Qarabağ Dirçəliş Fondu yaradılıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyev işğaldan azad olunmuş ərazilərdə kəndlərin “Ağıllı kənd” konsepsiyası əsasında qurulacağını qeyd edib: “Biz indi “Ağıllı kənd” konsepsiyasını hazırlayırıq. Bu konsepsiya demək olar ki, hazırdır. “Ağıllı kənd” adlı birinci pilot layihəsi icra ediləcəkdir. Məhz o yerlər də düzgün təsbit edilməlidir. Əkin sahələri və əkin sahələrinə gedən yollar təmizlənməlidir”. “Ağıllı kənd” konsepsiyasının həyata keçirilməsi Zəngilan rayonundan başlayacaqdır və bu konsepsiyanın yerinə yetirilməsinə cəlb ediləcək yerli və xarici investisiyalardan səmərəli istifadə bir daha vurğulanmışdır.

BP şirkətinin Azərbaycanın azad olunmuş ərazilərində 240 meqavat gücündə

elektrik stansiyasının tikintisinə qoyulacaq investisiyanın həcmi ilkin hesablamalara görə 200 milyon dollardır. Beləliklə, yalnız Kəlbəcər və Laçın rayonunda dağıdılmış və bərpa ediləcək stansiyaların generasiya gücü 120 meqavat olacaqdır. Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Laçın, Şuşa, Ağdam və Kəlbəcər rayonlarında ümumilikdə 308 kilometr elektrik verilişi xəttinin çəkilməsi və yeni yarımstansiyaların tikilməsi ilə 110 kilovoltluq şəbəkənin yaradılacağı nəzərdə tutulub. Eyni zamanda, “Xudafərin” və “Qız qalası” su elektrik stansiyalarının inşası da nəzərdə tutulmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, işğaldan azad edilmiş torpaqlarda aqrar sahənin inkişafı ilə bağlı mühüm tədbirlər görülür. Belə ki, Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, “Azərkosmos” ASC azad olunmuş ərazilərdə faktiki əkin-altı torpaqların peyk təsvirləri əsasında xəritələşdirməsini aparıb. Həmin torpaqlarda əkinlərə, o cümlədən çoxillik əkmələrə aqrotexniki qulluq göstərilməsi məqsədilə işlərə başlanılıb. Göründüyü kimi, Qarabağ bölgələrində kənd təsərrüfatının inkişafı ilə bağlı dövlət başçısının tapşırıqlarına uyğun olaraq başlanılan işlər indidən uğur vəd edir. Fermerlərin kənd təsərrüfatı texnikasının tələbatını ödəmək məqsədilə onlara minlərlə maşın və mexanizm verilməsi, həmçinin minlərlə baş damazlıq heyvanların satışı maliyyələşdirilib. Ötən il 3400-dən çox fermerə mikro kreditlər verilib, bu ildən isə həmin kreditlər artıq olacaqdır. Ümumiyyətlə, Prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlərin” təsdiq edilməsi haqqında sərəncamda qeyd edilir ki, əldə edilən iqtisadi üstünlük, hər şeydən öncə, işğaldan azad edilmiş ərazilərin mövcud iqtisadi potensialından xalqımızın rifahı üçün tam istifadə olunmasına geniş şərait yaradacaqdır.